

Kom binnen in de huizen van Hendrick de Keyser

Vijfhonderd jaar nationale
woongeschiedenis,
van grachtenpand
tot poldermodernisme

**HISTORIE VAN
HUIS BARNAART**
'Ik omhels u
duizendmaal',
over familieliefde
en de
gouden salon

**MENSEN VAN
HENDRICK**
Waarom het
geweldig is
om te wonen,
werken of
trouwen
in een monument

**DUURZAAM
MONUMENTAAL**
Actuele
energietips
van een
Hoornse
koopman
uit 1624

Een uitgave van
Hendrick de Keyser
Monumenten
november 2022

Huis Bartolotti in Amsterdam | foto Arjan Bronkhorst

Kom binnen in de nationale woongeschiedenis

HENDRICK DE KEYSER MONUMENTEN opent in deze bijlage haar deuren, met acht pagina's vol interviews, columns en foto's van onze huizen én onze mensen.

Vereniging Hendrick de Keyser is al ruim honderd jaar hét goede doel voor het behoud van architectonisch of historisch waardevolle monumenten en hun interieur.

Met hulp van leden en schenkers verkreeg, restaureerde en behoudt de vereniging inmiddels 450 huizen, verspreid over heel Nederland. Het oudste huis is meer dan vijfhonderd jaar, het jongste nét dertig. Het is een gevarieerde collectie van vissershuisjes, grachtenhuizen, hofjes, wederopbouwoningen, buitenplaatsen en boerderijen.

Eenmaal verworven panden blijven voor altijd in bezit, en worden behouden door ze te gebruiken. Je kunt er wonen, werken, een feestje vieren, logeren, of ze bezoeken als museumhuis.

Zo houden we ons erfgoed zorgvuldig in stand voor nu én voor toekomstige generaties. Welkom in de huizen van Hendrick!

hendrickdekeyser.nl

foto's details Marie Wanders

Huis Hildebrand van Rietveld in Blaricum | foto Arjan Bronkhorst

Huis Barnaart in Haarlem, een van de veertien museumhuizen van Hendrick de Keyser Monumenten

Een rijk huis vol verguld meubilair en familieliefde

Museumhuis Barnaart is een van topstukken uit het bezit van Hendrick de Keyser Monumenten. Bezoekers betreden een rijk huis met talloze kamers, kostbare meubels en getuigenissen van een hecht familieleven: 'Ik omhels u duizendmaal.'

tekst Mark Hendriks | foto Thomas Manneke

VALENTIJN CARBO hoeft niet lang na te denken over de vraag waarom het Haarlemse Huis Barnaart representatief is voor het werk van Hendrick de Keyser Monumenten. 'Dit rijke stadspaleis was bedoeld om indruk te maken, voor het onthaal van belangrijke gasten', vertelt de architectuurhistoricus in de oude familiekamer van het neoclassicistisch grachtenhuis dat is gebouwd tussen 1804 en 1808. 'En omdat Hendrick de Keyser Barnaart nu niet alleen verhuurt voor feesten en trouwerijen, maar ook openstelt als museumhuis waar bezoekers kunnen ervaren hoe er ooit werd geleefd en gewoond. Een belangrijk doel van de vereniging: mensen het rijke verhaal vertellen van vijfhonderd jaar woongeschiedenis in Nederland.'

Willem Philip Barnaart (1781-1851) telg uit een welgestelde textielfamilie, was 22 jaar oud toen hij opdracht gaf voor de bouw van dit enorme huis. Ondanks de vele kamers hield het gezin zich vooral op in de kleinere vertrekken. De weldadig versierde kamers op de bel-etage bleven een groot deel van het jaar in onbruik. 'Zomers was de familie op hun landgoed in Vogelenzang, in de winter werden de kamers hooguit 2 à 3 keer per week gebruikt. Voor de rest van de tijd waren de meubels afgedekt met hoezen.'

BinnensteBuiten

Carbo mag zijn fascinatie voor oude huizen niet alleen uitleven voor Hendrick de Keyser Monumenten maar bezoekt ook bijzonder erfgoed voor het populaire KRO-NCRV-programma BinnensteBuiten. 'Elke kamer had een eigen functie in Barnaart', vertelt hij. 'Bezoekers legden een route af die hen van decor naar decor leidde en steeds verrassingen in petto had. De befaamde architect Abraham van der Hart had een vrijwel onbeperkt bouwbudget en gaf elke kamer een eigen sfeer, met wisselende kleuren en materialen.'

De inrichting van de antichambre, de ontvangstkamer, is een toonbeeld van wat toen in Europa in de mode was. 'Het waren de jaren van de opgravingen in Pompeï, en de patronen en versieringen die daar gevonden werden, groeiden uit tot een rage. Barnaart wilde laten zien dat hij bij de tijd was, en dus liet hij deze kamer decoreren met geschilderde Etruskische vazen, klassieke figuren en speciale draperieën.'

Kleurentrapje

Voor de restauratie van deze kamer is een 'kleurentrapje' gemaakt om oorspronkelijke verfkleuren te bepalen. En aan de hand van spijkergaatjes was te achterhalen hoe de gordijnen waren bevestigd. Tij-

dens de werkzaamheden zijn briefjes gevonden met notities als: 'Het licht komt van links'. Carbo wijst naar de engeltjes boven de deur. 'Zie je, die worden aan de raanzijde belicht.' De volgende kamer is het pronkstuk: de Gouden Salon. Hier is alles verguld, van de spiegels en betimmering tot de stoelen. Volgens Carbo kent dit interieur in Nederland zijn gelijke niet. 'Het kostte Barnaart bijna negentienduizend gulden, voor die tijd een astronomisch bedrag. Ik heb me lang afgevraagd wat deze kamer over hem zegt. Ik vermoed dat hij met een jongensachtige bravoure zich wilde bewijzen: Kijk eens wat ik kan.' De gouden salon is een schoolvoorbeeld van de empirestijl en veel is nog in originele staat. Carbo: 'Het vergulde ameublement was een trendsetter. Enkele jaren later stonden dezelfde stoelen ook in het Koninklijk Paleis op de Dam.'

Via de imponerende eetkamer met muren van imitatiemarmor loopt de historicus naar een vertrek waar meer van het gezinsleven zichtbaar wordt. In deze 'gewone' eetkamer zijn servetringen voor de dertien kinderen die Barnaart bij twee vrouwen kreeg, boven de muziekdoos een intiem portret van zijn eerste vrouw Elisabeth en hun oudste zoon Willem Philip Jan. 'We laten bezoekers hier altijd even op adem komen. In huiselijke sfeer aan de grote tafel koffie drinken, even bijkomen van

Huis Barnaart

Valentijn Carbo: 'Het vergulde ameublement was een trendsetter.'

de grandeur die ze net hebben gezien.' De muren van de oude zitkamer zijn door Hendrick de Keyser volgehouden met brieven die Barnaart schreef toen hij tijdens de Nederlands-Belgische oorlog als officier gelegerd was in Brabant. De fragmenten laten een land zien dat al lang niet meer bestaat: we lezen over diligences, ganzenveren en cholera. Maar ze tonen vooral een man die zijn gezin oprecht mist. 'Ik heb vannacht een droom gehad zo duidelijk en echt, alsof gij bij mij was en we passeerden een hoogst aangename nacht. Vaarwel, ik omhels u en de kinderen duizendmaal, geloof mij.'

Mark Hendriks is journalist en hoofdredacteur van *Blauwe Kamer*, tijdschrift voor landschaps-architectuur en stedenbouw.

Huis Barnaart | Haarlem | Nieuwe Gracht 7 is een van de veertien museumhuizen in Nederland waarin Hendrick de Keyser Monumenten de nationale woongeschiedenis toont. Te bezoeken: wo en vr 11-15 u | za en zo 11-17 u hendrickdekeyser.nl/museumbezoek

Een avond met koffie en soezen in Huis Barnaart

Over hoe het er vroeger aan toe ging in Huis Barnaart is te lezen in het dagboek van **Jeanette Agnes Barones van Delen**. Zij was op 4 maart 1807 te gast bij de familie Barnaart en deed daar gedetailleerd verslag van. Over de zijkamer waar ze met koffie en soezen werd ontvangen, schrijft ze: 'Die was zo schoon en kostbaar gemeubileerd. In plaats van behangsel was de gehele kamer behangen met taf en getrousserde gordijnen.' Na een potje boeljotten in de Gouden Salon werd de barones ontvangen in de eetzaal. Daar zag ze 'vijf spiegels van boven tot onder, zo hoog de zaal was', en hoe de kamer 'was gestukadoord met allerlei couleuren van marmor'. Dat ze bij de elite op bezoek was bleek uit de zeldzame kastjes naast de serviestafel. 'Ze waren van glad hout, zeer proper gemaakt, om de borden te warmen.'

BOUWMEESTER HENDRICK DE KEYSER

DE AMSTERDAMSE stadssteenhouwer Hendrick de Keyser, naamgever van de vereniging, was één van de belangrijkste bouwmeesters en beeldhouwers van het begin van de 17e eeuw.

Zijn meest beroemde werk is de Westerkerk in Amsterdam, met de iconische Westertoren. Maar hij ontwierp en bouwde bijvoorbeeld ook het stadhuis van Delft, het Erasmusbeeld in Rotterdam, en het praalgraf van Willem van Oranje in Delft. Ook het indrukwekkende Huis Bartolotti aan de Herengracht in Amsterdam is zeer waarschijnlijk van zijn hand. Dit 'mooiste grachtenhuis van Amsterdam' is te bezoeken als museumhuis, waar je als bezoeker echt kunt ervaren hoe het was om in de achttiende eeuw te wonen in dit prachtige pand.

BOUWMEESTERSKRING

Huis Oosterleek voor en na restauratie

Wilt u persoonlijk aan onze restauratieprojecten bijdragen? Dan is de Bouwmeesterskring wellicht iets voor u! De Bouwmeesterskring bestaat uit betrokken schenkers, die met hun jaarlijkse financiële bijdrage cruciale steun geven aan een restauratie.

Als Bouwmeester van Hendrick de Keyser betrekken we u bij de gehele restauratie; vanaf het maken van de plannen, tot en met een duurzaam eindresultaat. Met de Bouwmeesters bezoekt u het project onder begeleiding van de verantwoordelijke restauratie-architect. Onze experts delen hun kennis en u volgt de transformatie voor, tijdens en na de restauratie van dichtbij.

Als Bouwmeester geniet u daarnaast van alle voordelen van een Hendrick de Keyser lidmaatschap. Bovendien is het schenken fiscaal aantrekkelijk.

Meer informatie over onze nieuwe Bouwmeesters-kring vindt u onder de QR-code of ga naar: hendrickdekeyser.nl/bouwmeesterskring

VRIENDENLOTERIJ WIN MEER, BELEEF MEER

Sinds 2001 is Hendrick de Keyser Monumenten partner van de VriendenLoterij. De afgelopen jaren heeft Hendrick de Keyser dankzij hun bijdrage gemiddeld een huis per jaar aan haar collectie kunnen toevoegen. De huizen zijn voorbeelden van uiteenlopende architectuur van alle eeuwen en van alle typen. Zonder de steun van deelnemers van de VriendenLoterij zou een groot deel van deze huizen verloren zijn gegaan.

De mensen van Hendrick

Om de 450 bijzondere huizen van Hendrick de Keyser Monumenten, verspreid over heel Nederland te behouden door ze te restaureren, bewonen, bezoeken, logeren en er te feesten, zijn dagelijks honderden mensen betrokken bij het werk van de vereniging. Van stukadoor, vrijwilliger en bewoner, tot bezoeker, schenkster en feestvierder. Hendrick in zes portretten.

DE HUURDERS

Huis met trapgevel, Amsterdam, 1614
Martin Gerssen en Alper Çayhan | bewoners

Hartje Amsterdam, daar horen toeristen bij. Martin Gerssen (45) en Alper Çayhan (47) vinden het helemaal niet erg dat er af en toe iemand bewonderend stil staat voor hun eeuwenoude huis met trapgevel op Rapenburg, dat ze huren van Hendrick de Keyser Monumenten. 'Hier woonde admiraal Piet Hein, klinkt het dan door het enkelglas. De sfeer van een zeventiende-eeuwse woning, de voordeur die klemt als de herfst begint, de smalle spilltrap waar alles dat groter is dan een stoel niet doorheen gaat ('andere mensen huren touw en blok, wij kochten er een'); ze omarmen de eigenaardigheden van het leven in een oud huis met veel

liefde. De één manager erfgoed bij Albert Heijn, de ander zelfstandig bouwkundig ingenieur. Ze klagen niet dat ze de kleuren van het interieur niet zelf mogen kiezen. 'Hier hebben vierhonderd jaar mensen gewoond, bekend en anoniem. Je moet je ondergeschikt maken aan zo'n huis, in de rijke geschiedenis ervan zijn wij ook slechts voorbijgangers.'

Gesprek met Sybilla Dekker, lid Raad van Commissarissen Hendrick de Keyser

'Koester draagvlak van particulieren voor behoud erfgoed'

ALS MINISTER van VROM was ze vooral vertrouwd met de nieuwbouwagenda en de woningmarkt, maar dat neemt niet weg dat Sybilla Dekker altijd een groot monumentenhart heeft gehad. 'Het is zo bijzonder dat honderd jaar geleden een particulier op de bres is gesprongen voor ons woonerfgoed en Hendrick de Keyser oprichtte. Een eeuw later zie je aan het werk van de vereniging dat het bewaren van de geschiedenis loont en dat het verleden ons

lessen leert voor de problemen van nu.'

Als lid van de Raad van Commissarissen van Hendrick de Keyser Monumenten houdt Dekker toezicht op, en adviseert over het wel en wee van de vereniging die ruim zesduizend leden telt. 'Dat grote draagvlak vind ik een belangrijk punt. Natuurlijk moet de overheid een rol spelen in erfgoedbeleid, maar niet in haar eentje. Dat veel particulieren – maar het mogen er wat mij

betreft nog meer worden – het werk van Hendrick steunen door hun lidmaatschap en door middel van schenkingen, dat is iets wat je moet koesteren. Het geeft aan hoe belangrijk we ons nationaal erfgoed vinden.'

Dat steeds meer huizen van Hendrick open gaan voor publiek, juicht Dekker toe. 'Het is belangrijk dat mensen het verleden kunnen aanraken, letterlijk.' Museumhuizen, vakantiehuizen en evenementlocaties: het

zijn er inmiddels tientallen verspreid door Nederland. Grote en kleine woningen, oud en veel meer recent: alles is te bezoeken. 'Zo'n bezoek is een geweldige manier om te ervaren hoe het alledaagse leven van onze voorouders aanvoelt', zegt Dekker.

Ze bezocht Nagele, een modernistisch experiment uit de jaren vijftig in de Noordoostpolder. In dit woningbouwproject heeft Hendrick de Keyser een aantal van de typi-

DE FEESTGANGER

Buitenplaats Beekestijn, Velsen-Zuid, 1720

De Huizen van Hendrick zijn om te bewonen, om in te werken, te bezoeken, om te slapen, maar ook om feest in te vieren, of een evenement te organiseren. Buitenplaats Beekestijn, met de schitterende Franse en Engelse landschapstuinen en het gracieuze interieur, is een van de veertien evenementenlocaties van Hendrick de Keyser Monumenten verspreid over Nederland. Een gedroomde plek voor een bruiloft, of het vieren van een andere belangrijke gebeurtenis in het leven.

DE SCHENKSTER

Huis Faber/Israëls, Delft, 1994
Marijke Faber | eigenaar/ontwerper

Het composttoilet trekt het meest bekijks: met zijn drie aparte reservoirs, voor urine, voor poep en gft. 'Ook mannen moeten hier zittend plassen', zegt Marijke Faber (78). Zij woont al dertig jaar in huis Faber/Israëls in Delft, de eerste stro-leem stads-woning in Nederland. Al ver voor de duurzame agenda van nu, focuste haar in 2017 overleden man, de architect Ernest Israëls, zich op energiezuinig wonen. Op een zelfbouwkaavel bouwde hij samen met zijn vrouw hun droomhuis: een woning met eigen water-

zuivering, veel zonnepanelen en louter circulaire materialen. 'Als je dit huis afbreekt, kun je er sla-plantjes op verbouwen', zei hij. Faber woont er nog steeds met veel plezier, maar is bezorgd over de toekomst van het huis. Met Hendrick de Keyser Monumenten kwam ze daarom een schenkingsconstructie overeen; ze kan er blijven wonen tot haar dood, en de vereniging zorgt dat het huis intact blijft als vroeg monument van duurzaam bouwen. 'Dat vind ik een heel geruststellend gevoel!'

DE AMBACHTSMAN

Buitenplaats Beekestijn Velsen-Zuid, 1720
Zoltán Varró | stukadoor

Officieel is hij 'architectonisch beeldhouwer', een vak dat in Nederland niet bestaat, maar Zoltán Varró leerde in zijn moederland Hongarije alles over antiek stucwerk. 'Ik moet vaak uitleggen dat het vlak stukken van plafonnetjes niet mijn werk is.' De ambachtsman restaureert bijzondere beelden van stuc voor Hendrick de Keyser Monumenten. 'Gips – stucco – is geweldig materiaal omdat het simpel te vormen is. Het is licht en dun, waardoor je snel prachtige details kunt maken.' De achttiende-eeuwse Romeinse godin Temperantia van beeldhouwer Ignatius van Logteren in buitenplaats Beekestijn zit vol met dergelijke details, maar verkeerde jaren geleden in slechte staat. De oude stucco moest van de muur. 'Bij de reconstructie bleek uit oude foto's dat de originele godin voluptueuzer was.' Varró gaf met zijn kostbare lancetta's – beeldhouwers-messen – de vrouw haar oorspronkelijke vormen terug. 'Het is natuurlijk een Van Logteren, maar het is niet te vermijden dat je ook naar Varró's hand kijkt.'

DE VRIJWILLIGER
Museumhuis Rams Woerthe, Steenwijk, 1899
Ole Schoenmaker | gastheer

Hij moet het soms wel drie keer herhalen. 'U mag écht overal op- en aanzitten!', anders durven bezoekers van het indrukwekkende museumhuis Rams Woerthe in Steenwijk eigenlijk niet in de kasten te neuzen en laatjes open te trekken. Ole Schoenmaker, 62 jaar, oud-basisschool docent, is vrijwilliger bij Hendrick de Keyser Monumenten. 'Ik ontvang bezoekers, vertel hen over het huis, en schenk een kopje thee met een versgebakken kniepertje.' De pracht van de villa vindt hij elke keer weer overweldigend. Rams Woerthe is in 1899 gebouwd voor de familie Tromp Meesters, rijk geworden met de houthandel. Het huis is een prachtig bewaard voorbeeld van de art nouveau stijl, met veel adembenemende details. Het leuke van de museumhuizen van Hendrick de Keyser vindt Schoenmaker, dat bezoekers worden aangemoedigd om het huis echt te beleven als een bewoner. 'Het mooiste is dat een bezoeker je bij het vertrek toevertrouwt: "Ik heb me echt even meneer of mevrouw Tromp Meesters gevoeld."'

DE VEELSLAPER EN HUIZENVRETER

Huis Van Ravesteyn, Utrecht, 1933
Yuri van der Linden | frequent logé

Een museumhuis van Hendrick de Keyser heeft de magie dat je je te gast voelt in een andere tijd; je mag ongeneerd in laatjes neuzen en theedrinken op oud meubilair. Maar als je er ook kunt slapen, bijvoorbeeld in het prachtige Huis van Ravesteyn uit 1933, dan ben je 'voor even eigenaar van die tijd'. Yuri van der Linden (53) is groot fan van de 14 museumhuizen en 'veelslaper' in de 21 vakantiehuizen van Hendrick de Keyser Monumenten. Vandaag is hij in het woonhuis van architect Sybold van Ravesteyn in Utrecht. Van

Ravesteyn is vooral bekend van zijn vele NS-stations. 'Dit woonhuis is bijzonder vanwege de vele golvende vormen, terwijl bij tijdgenoten als Gerrit Rietveld alles hoekig is.' Van der Linden heeft het oog van een kenner, hij is specialist oude toegepaste kunst. 'Door het overnachten leer je zo'n huis intiem kennen.' Meest bijzonder vindt hij de enorme werktafel en lichtbak pontificaal in Sybolds woonkamer. 'Zo'n grote werktafel op deze plaats, dat ben ik in oude huizen niet eerder tegen gekomen.'

Commissaris Sybilla Dekker: 'Bezoek aan een huis is een feest der herkenning.'

sche 'platte daken' huizen opengesteld. Eén van de huizen is te bezoeken als museumhuis, en je kunt er zelfs logeren. 'In zo'n heel typerende woning uit de naoorlogse jaren. Voor mijn generatie is het een feest der herkenning, je ziet terug hoe je ouders woonden. Maar voor jongeren is het een totaal onbekende wereld. Het is belangrijk dat die dit ook kunnen beleven.'

Als commissaris hecht ze er grote waarde aan dat het vastgoed van Hendrick de Key-

ser wordt verduurzaamd: 'Dat is een grote uitdaging, ook financieel, maar het moet.' Er zullen keuzes moeten worden gemaakt. 'Je moet een balans zoeken tussen technische mogelijkheden en het respect voor

cultuur-historische waarde. Twintig jaar geleden was een voorzetraam in een monument een onbespreekbare aantasting van het aanzicht, maar ik denk dat de energie-opgave inmiddels zo dringend is geworden dat je per pand de juiste oplossingen moet zoeken.'

Door haar vele bestuurlijke functies komt Dekker nog regelmatig in Den Haag. Bij haar laatste bezoek aan minister Hugo de

Jonge, minister van Volkshuisvesting waar zij zelf van 2003 tot eind 2006 de scepter zwaaide, gaf ze hem een cadeau. 'Een boek van Hendrick de Keyser, 500 jaar huisontwikkeling in Nederland.' 'Dat is goede inspiratie', zei ik erbij. Als je kijkt naar de grote woningnood, hoe sommige steden enorm de lucht in schieten, denk ik dat van de bouwopgaves van vroeger en de prachtige monumenten die we daarvan over hebben gehouden, veel is te leren.'

Het zomerhuis van de familie Brandt Corstius Hele normale vakanties in een kunstwerk van Rietveld

MIJN OPA EN OMA moeten een soort stijgoeroes zijn geweest, want ooit waren ze zo verstandig, vooruitziend en esthetisch onderlegd om Gerrit Rietveld de opdracht te geven een vakantiehuise voor ze te bouwen in de duinen van Petten. Als kind bracht ik vele zomers door in dat huisje, een bungalow, al doet dat woord het huisje geen recht, met drie slaapkamers, een grote, zonnige woonkamer en een tuin die aan de ene kant uitkijkt op een weiland met een bos erachter, en aan de achterkant een duin is die overloopt in het duinlandschap dat naar de zee leidt. Het was er meestal heel rustig, behalve op echt hete stranddagen, maar die had je toen aanzienlijk minder. De enige twee voertuigen die regelmatig voor de deur stopten, waren de SRV-wagen, die wij als kinderen uit Amsterdam een enorm exotisch verschijnsel vonden, en soms een busje met Japanse toeristen die helemaal naar Petten waren gereisd en vanaf de weg enthousiast begonnen te flitsen. Dat vonden we dan weer heel normaal.

We vonden het huisje ook normaal, we vonden het heel normaal dat Rietveld het had ontworpen, dat bijna alles er zwart, wit, blauw, geel of rood was. En dat er geen bank in het huisje stond, maar wel nogal veel ongemakkelijke stoelen: dat vonden we ook heel normaal. Als kind neem je alles zoals het is; natuurlijk vierden wij vakantie in dit kunstwerk. Ik herinner me dat ik vriendinnetjes die kwamen logeren, vooral altijd trots de kasten liet zien boven de bedden. In het kader van ruimtebesparing had Rietveld grote gele deuren boven de kinderbedden bedacht, en die klapte je open, en dan bleken ze kasten te zijn, waar de hele linnenvoorraad van het huisje in paste. Dat vond ik als kind heel cool.

Het was natuurlijk niet gebruikelijk om een huisje van Rietveld te bezitten, dat werd me duidelijk toen ik zelf allang volwassen was en we

tekst **Aaf Brandt Corstius**

moesten bedenken hoe we de zorg over en het gebruik van het huisje zouden verdelen. Toen mijn vader en zijn broer en zus nog leefden, was het huisje onder hen drieën verdeeld; ieder kreeg vier vaste maanden per jaar. Handig.

Maar toen mijn vader overleed, werd het al ingewikkelder, en met een ongelijke verdeling van neven en nichten Brandt Corstius zag ik niet hoe je zo'n huisje moest onderhouden, en wie er wanneer mocht logeren.

Ik weet zeker dat ik praktische familieleden zal hebben, maar ik ben zelf absoluut niet praktisch, en al helemaal niet onderlegd in het onderhouden van een monument. Want dat is het huisje inmiddels natuurlijk.

Daarom vond ik het handig dat het in het beheer kwam van Hendrick de Keyser Monumenten. Nu staat de gevel altijd strak in de verf – onder een baan zwart, boven een baan wit – zal het dak niet instorten, en weten we zeker dat de komische constructie die 'de douche' heet (een smalle betegelde kast met een douchekep erin) voor altijd behouden zal blijven. Want zo heeft Rietveld het allemaal bedoeld. Alleen de SRV-wagen komt niet meer langs; die was natuurlijk geen monument, al zou hij dat wel moeten zijn.

Huis Brandt Corstius in de duinen bij Petten | foto **Arjan Bronkhorst**

Lesje in duurzaam

Duurzaamheidsexpert Babette Porcelijn neemt kijkje in museumhuis Bonck

Qua energiezuinigheid kunnen we nog wat leren van de zeventiende eeuw. Expert Babette Porcelijn zoekt de uitdagingen in Huis Bonck van Hendrick de Keyser Monumenten.

tekst **Mirjam van Immerzeel**
foto **Thomas Manneke**

Huis Bonck | Hoorn Binnenluidendijk 3
Voor museumbezoek en overnachten kijk op hendrickdekeyser.nl

WAT EEN HOGE plafonds, hier moet een zeer rijk persoon hebben gewoond.' Babette Porcelijn stapt door de brede voordeur van Huis Bonck aan de historische haven van Hoorn en kijkt omhoog. 1624 staat in sierlijke cijfers boven de deur. 'Zie wat een bak licht hier binnenkomt door al die kruisvensters.' Bijna de halve voorgevel van het zeventiende-eeuwse woon- en werkhuis aan de Binnenluidendijk bestaat uit kleine en grotere rechthoekige raampjes. Porcelijn wijst naar het lichtschijnsel op een zijmuur. 'Je ziet aan de ribbelen welk raampje nog oud glas heeft en welke niet. Geen dubbelglas in ieder geval.' Ze neemt de ruimte goed op: het hoge houten plafond, de groene en gele plavuizen onder haar voeten. 'Deze ruimte is niet warm te stoken – toen niet, maar nu ook niet. Zeker niet met de huidige energieprijzen.'

Verborgene effecten

Porcelijn studeerde aan de TU Delft en drijft het duurzaam adviesbureau Think Big Act Now. Zij onderzoekt de 'verborgene' effecten op milieu, natuur en klimaat, en hoe we kunnen verduurzamen. 'Er wordt vaak alleen naar de impact van gebruik gekeken, niet naar alle milieuschades als bijeffect van een product.' Op uitnodiging van Hendrick de Keyser Monumenten loopt ze door Huis Bonck, en vertelt ze over de mogelijkheden om, als bewoner van een oud, monumentaal pand, je woning te verduurzamen. 'De uitdaging bij monumentale panden is zoveel mogelijk energie te besparen en tegelijk de authenticiteit staat te behouden. Bij veel

stoken anno 1624

panden, maar overigens niet Huis Bonck, is alleen de voorgevel beschermd. Dan kun je aan de achterkant meer isoleren.'

Vaak gaat hetzelfde op voor zonnepanelen op het dak, warmtepompen en kelderisolatie. Qua technologie kan heel veel, wil ze maar zeggen. Al spelen in een monument ook andere overwegingen dan klimaat en geld een grote rol. 'Met al die kleine raampjes was dubbelglas tot voor kort geen optie. Nu kan er technisch steeds meer, met behoud van het originele aanzicht.'

Pand in Blokzijl

Hendrick de Keyser zet vol in op duurzaamheid

Een nieuwe warme jas voor het monument

Gesprek met Guus van Seijen, initiator duurzaamheid, Hendrick de Keyser

HENDRICK DE KEYSER MONUMENTEN heeft voor al haar bijna 450 panden een duurzaamheidsbeleid gemaakt. Per 2030 moet de CO2 van het vastgoed met 40 procent zijn gereduceerd, in 2040 met 60 procent. 'Monumenten zijn vrijgesteld van wettelijke doelen, maar wij scharen ons achter deze sectorbreed geformuleerde milieumaatregelen voor erfgoed', zegt Guus van Seijen, initiator duurzaamheid bij Hendrick.

Verduurzamen is een grote operatie voor Hendrick de Keyser. Bijna tweederde van het vastgoed dateert van voor 1900. Natuurlijk heeft een monument niet dezelfde isolatiewaarden als nieuwbouw, maar Van Seijen denkt liever in mogelijkheden dan in problemen. 'Voor elk gebouw wordt een kansenkaart gemaakt. Sommige kansen gaan over materiaal, anderen over subsidies, of cultuurhistorische waarden.' Met die kansenkaart in de hand pakt de vereniging al het bezit aan.

Er is een forse financiële inspanning nodig. 'Maar wij vinden dat er geen andere weg is.' Er wordt niet alleen gelet op energiebesparing, maar ook op verantwoord materiaalgebruik en werken met lokale leveranciers. 'Dat beperkt allemaal de ecologische voetafdruk van een gebouw', zegt Van Seijen. Bovendien is qua duurzame materialen veel te leren van monumenten. 'Onze voorvaders gebruikten luiken, zonneblinden en leilindes voor isolatie. Tevens werkten ze met riet, houtwol en stro, natuurlijke materialen die in de moderne huizenbouw zijn verdwenen.'

Duurzaam monumentenbeheer betekent ook dat je je kansen moet wegen. 'In een luxueus grachtenpand als Barnaart in Haarlem, met een beschermd interieur waar niets mag veranderen, zul je de 60 procent emissiereductie niet halen.' Maar in Blokzijl restaureert Hendrick de Keyser nu een zeventiende-eeuws pand met veel gevelopeningen. 'Door het gebruik van isolerende maatregelen, een duurzame warmte installatie, scoren we daar 75 procent minder CO2-emissie. Blokzijl heeft straks een nieuwe warme jas, zodat het klaar is voor een duurzame toekomst.'

Mirjam van Immerzeel is freelance journalist en historisch onderzoeker.

6 TIPS van Babette Porcelijn voor een duurzamer oud huis

- 1 **Compartmenteer. Verwarm alleen de belangrijkste verblijfsruimte in je huis. Draai elders de radiatoren laag of uit.**
- 2 **Hang dikke gordijnen voor koude wanden en ramen. Plissé, want de stilstaande lucht tussen de vouwen isoleert ook.**
- 3 **Kieren en gaten vullen of afdekken met tochtstrips of tochtrollen – zelf brieven of haken kan ook. Let bij isolatiemaatregelen op de vochtthuishouding.**
- 4 **Stel je cv-installatie in op zestig graden; hoger is onnodig maar kost wel extra energie.**
- 5 **Douche kort en zet de ventilator aan. Vochtige lucht is lastiger te verwarmen.**
- 6 **Dun dubbelglas of vacuümglas past in steeds meer oude en monumentale raamwerken. Plaats anders (tijdelijke) achterzetramen of zelfs -wanden.**

Overnachten in Nagele, droom van het Nieuwe Bouwen

Slaapfeest in een rijtjeshuis

HOEWEL BLIJMOEDIG fanatiek rijtjeshuisbewoner, breng ik de vakanties het liefst door in niet-door-snee vakantieverblijven. Voor mij is slapen in een huis van Hendrick de Keyser Monumenten een feestelijke oplossing. De vereniging verhuurt veel bijzondere vakantie-woningen, hele oude, riante, kleine, kleurige en ook enkele mooie modernistische exemplaren. Ik heb er veel bezocht.

Zoals huis Dijkstra in Groet, dat was verrukkelijk: een beeldschone, modernistische villa in de weilanden bij de duinen. We hebben er een paar jaar geleden heerlijk meivakantie gevierd. Een andere favoriet is Huis Van Ravesteyn in Utrecht. Ook dat is een modern huis uit de jaren dertig, maar heel sierlijk en elegant. Het tegenovergestelde is te vinden in Nagele. Hoewel bedoeld als modern arbeidersparadijs, ziet het er voor hedendaagse be-grippen wel erg sober uit.

tekst **Pieter Hoexum**
foto's **Anika de Rijk**

Nagele is in de jaren vijftig in de Noordoostpolder geheel gebouwd volgens de principes van het Nieuwe Bouwen, het Hollandse modernisme. Beroemde architecten als Gerrit Rietveld ontwierpen hier rijtjeshuizen, alles in het teken van licht, lucht en ruimte. Museum Nagele biedt daarover veel informatie. Museumhuis Polman is daarop een onmisbare aanvulling, dat toont hoe de eerste bewoners er leefden en woonden.

Huis Polman is genoemd naar de eerste bewoners, niet naar Lotte Stam-Beese, de ontwerpster van de huizen in het Karwijhof, maar ook het vakantiehuis staat. Zoals dat gaat bij wonen lieten de Polmannetjes zich weinig gelegen liggen aan de idealen van de ontwerpers. Zij hingen veel gordijntjes op en maakten een gezellige mix van moderne én ouderwetse meubeltjes. In huis Polman word je teruggeworpen in de jaren vijftig. Een beetje knetterig, maar toch vooral aandoenlijk, zeker in de oude keuken.

Toen ik ontdekte dat Hendrick de Keyser de woning er-naast verhuurt als vakantiehuis, bewerkte ik mijn gezinsleden net zo lang tot ze instemden met een zomerweek Nagele – er was wifi, dat gaf de doorslag. Sowieso was er weinig knetterigheid te vinden in deze doorzonwoning. Die is toegerust met veel meer dan waar de familie Polman van kon dromen: afwasmachine, magnetron, was-machine. Hoogtepunt was de luxe douche, ingebouwd in het oude kolenhok.

Puristen zullen dergelijke ingrediënten in modernistisch erfgoed misschien afkeuren, maar ik zie er geen kwaad in, integendeel. Hendrick de Keyser heeft wat mij betreft gelijk dat ze niet alleen bijzondere woonhuizen willen behouden, maar ook hergebruiken. Daardoor kun je verschillende tijdlagen zien, zowel de oorsprong van een gebouw, maar ook hoe de geschiedenis, de bewoners - en door hen de tijdgeest - vat kreeg op het bouwwerk. Het dorp Nagele zelf komt aanvankelijk over als een vreemde, haast barre plek. Het lijkt of in het dorp het – prijzenswaardig – modernistische streven naar eenvoud en soberheid is verworpen tot strengheid en schraalheid. Maar wie veel ommetjes maakt om het dorp beter te begrijpen, krijgt steeds meer oog voor de bescheiden schoonheid. Rietveld wilde het wonen in zijn huizen maken 'tot een dagelijks feest'. Nagele bleek heel geschikt voor het ingetogen vieren van een vakantie.

Pieter Hoexum, is filosoof en schreef de boeken *Kleine filosofie van het rijtjeshuis in Thuis*, *filosofische verkenningen van het alledaagse*, uitgeverij Atlas/Contact

Voor overnachten in huizen van Hendrick, zie hendrickdekeyser.nl/overnachten

Waar is Hendrick? 450 panden, 116 plaatsen, 20 vakantiewoningen, 14 museumhuizen, 14 evenementenlocaties

Huis Timmerman Monnickendam (M, E)
 Mariatoren Hoorn (V)
 Huis Bonck Hoorn (M, V)
 Atelierwoning Vlieland (V)
 Villa Rams Woerthe Steenwijk (M, E)
 Huis Hodshon Haarlem (E)
 Huis Barnaart Haarlem (M, E)
 Buitenplaats Beekestijn Velsen-Zuid (M, E)
 Huis Polman Nagele (M, V)
 Huis Van Brien Amsterdam (E)
 Gemeenlandshuis Amsterdam (M, E)
 Huis Bartolotti Amsterdam (M, E)
 Proveniershuis Hasselt (V)
 Huis Beelaerts Heusden (V)
 Derde Ambachtsschool Scheveningen (E)
 Huis De Quack Den Haag (M, V)
 Huis Zonnehoek Warmond (V)
 Huis Van Ravensteyn Utrecht (M, V)
 Het Tolhuis Gorinchem (V)
 Huis Van Meerten Delft (M, E)
 Fundatie van Renswoude Delft (E)
 Gemeenlandshuis Maassluis (M, E, V)
 De Watertoren Schoonhoven (V)
 De Drie Halve Manen Den Bosch (V)
 De Oude Molen Valkenburg (V)

M Museumhuizen
V Vakantiehuisen
E Evenementlocaties
H Huurhuizen
 van Hendrick de Keyser

Word NU lid van Hendrick de Keyser Monumenten!

Help ook mee historisch belangrijke huizen en hun interieurs te beschermen, voor nu en in de toekomst.

U steunt het werk van de vereniging, logeert met 10% korting in een vakantiehuis en kunt mee op speciale ledenexcursies.

hendrickdekeyser.nl/word-lid

- JA ik word lid (€ 30,- per jaar)
- JA ik word lid met mijn partner (€ 50,- per jaar)

(invullen in blokletters)

Aanhef (omcirkelen): mevrouw / meneer / anders

Uw naam: _____

Naam partner: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Woonplaats: _____

Email: _____

Stuur de bon in een envelop (postzegel niet nodig) naar:

Hendrick de Keyser Monumenten
 Antwoordnummer 10841 | 1000 RA Amsterdam